

Načela NVO pri izvajanju storitev v skupnosti

Uvod

Dejstvo je, da institucionalna skrb v primerjavi s storitvami v skupnosti daje vedno slabše rezultate v smislu kakovosti življenja, posledica česar je pogosto, da institucionalizirane osebe celo svoje življenje preživijo socialno izključene in izločene.

(Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care)

Pojem “[neodvisno življenje](#)”¹ je precej starejši od [Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov \(MKPI\)](#)² in je zagotovo odigral svojo ključno vlogo pri sprejetju Konvencije Združenih narodov, vključno z 19. členom, ki natančno definira neodvisno življenje kot človekovo pravico. 19. člen zajema pravico do izbire kje, s kom in kako živeti svoje življenje. To omogoča samodeterminacijo posameznika, ki je temelj neodvisnega življenja. Neodvisno življenje ne pomeni, da je posameznik neodvisen od drugih oseb, ampak da ima svobodno izbiro in nadzor nad svojim življenjem ter načinom življenja.

Kaj je institucija?

Institucija je vsaka namestitvena oskrba ali obravnava, v kateri so posamezniki izolirani od širše družbene skupnosti in so prisiljeni živeti skupaj. V instituciji nimajo nadzora nad svojim življenjem ter nimajo možnosti izbire in odločanja o svojem življenju in odločitvah, ki vplivajo nanje. Zahteve same institucije imajo prednost pred potrebami in željami posameznikov.

Kaj je deinstitutionalizacija?

Deinstitutionalizacija - DI je politični in družbeni proces, ki omogoča prehod posameznikov iz institucionalnega varstva v neodvisno življenje v skupnosti. DI je dosegljiva takrat, ko ima oseba, ki živi v instituciji možnost, da institucijo zapusti in da s pomočjo storitev v skupnosti prevzame nadzor nad svojim življenjem ter živi tako kot vsi ostali, ne glede na senzorno, gibalno, intelektualno oviranost ali težave v duševnem zdravju.

Deinstitutionalizacija pomeni možnost, da otroci odraščajo v krogu svojih družin ter da nikomur ni potrebno živeti v instituciji zgolj zato, ker je označen kot senzorno, gibalno, intelektualno oviran ali ima težave v duševnem zdravju. Velja poudariti, da je diskriminacija na podlagi osebnih okoliščin in invalidnosti prepovedana tudi po [14. členu Ustave RS](#).

¹ Povezava na definicije ENIL, Evropske mreže za neodvisno življenje

² Slovenski prevod Konvencije je neustrezen, zato priporočamo angleško verzijo.

Kaj ni deinstitutionalizacija?

Deinstitutionalizacija ni "humanizacija" in posodabljanje institucij. Ni preimenovanje institucij ali razvoj manjših in sodobnejših enot na dislociranih lokacijah, ki še vedno delujejo po institucionalnih pravilih.

Deinstitutionalizacija ni preselitev samo najbolj samostojnih uporabnikov, ki potrebujejo minimalen obseg pomoči.

Deinstitutionalizacija ni zapiranje institucij brez vzpostavljenega sistema storitev v skupnosti. In ni izvajanje storitev v skupnosti, v katere je prenešen institucionalni način delovanja.

Kaj so storitve v skupnosti?

Storitve v skupnosti zajemajo nabor različnih storitev, ki posamezniku omogočajo neodvisno in enakopravno življenje v skupnosti, otrokom v družini in ne v instituciji. To se nanaša na dostopnost do vseh storitev, kot na primer izobraževanje, zaposlovanje, kultura, zdravstveno varstvo, dostopnost okolja in stanovanjska politika, prosti čas. Hkrati pa se nanaša tudi na dodatne specifične storitve, kot npr. osebna asistenca, spremstvo, svetovanje, podpora in zagovorništvo, ki jih posameznik potrebuje za neodvisno življenje v skupnosti.

Načela

Pogoj za razvijanje storitev v skupnosti, ki upošteva vse pravice uporabnikov, je dogovor o temeljnih načelih, na katerih mora temeljiti celoten proces oblikovanja in izvajanja storitev v skupnosti. Z načeli se vzpostavlja etično-kulturni okvir doslednega vključevanja in spoštovanja pravic vseh uporabnikov, z namenom preprečitve prenosa institucionalne kulture pri oblikovanju in izvajanju storitev v skupnosti. V nasprotnem primeru bodo storitve v skupnosti postale oblika institucionalne oskrbe v skupnosti. Pri oblikovanju načel smo se naslanjali na [Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-Based Care](#)

Socialna vključenost in polna udeležba v družbi in skupnosti

(3. člen MKPI)

Storitve v skupnosti morajo omogočiti slehernemu uporabniku in uporabnici ter družinam polno udeležbo v družbi in v skupnosti na enakopravni ravni z drugimi.

Življenja v skupnosti se ne sme razumeti preozko in ne sme biti zreducirano samo na bivanje. To namreč lahko vodi v izolacijo od širše skupnosti, s tem da se zgolj prenaša institucionalna logika nameščanja znotraj stanovanjskih skupin oz. enot, kjer posamezniki, ki so bili nameščeni začasno, pogosto tam tudi ostanejo. Stanovanjske skupine ali bivalne enote ne smejo biti edina alternativa sistemu institucionalnega varstva, saj so le vmesna stopnja na poti k avtonomnosti in neodvisnemu življenju.

Storitve v skupnosti morajo preprečevati možnosti izolacije in zagotavljati dostop do običajnih storitev, namenjenih vsem, saj s tem zagotavljajo popolno socialno vključenost; za otroke bi to med drugim pomenilo, da so vključeni v redne šole in vrtce; za odrasle bi to lahko bili dostopi do vseživljenjskega izobraževanja in možnosti zaposlovanja.

Odločanje o lastnem življenju – pravica do izbire in samodeterminacija

(19. člen MKPI)

Posamezniku se v celoti prizna njegova pravica, da odloča o svojem načinu življenja, o tem kje in s kom bo živel in da ima polni nadzor nad podporo oz. storitvami v skupnosti, ki jih je deležen.

Sodelovanje med uporabniki in izvajalci

Gre za načelo sodelovanja, ki preprečuje pokroviteljski odnos med izvajalci storitev v skupnosti in uporabniki.

Načelo izraža odstopanje od razumevanja in pogleda na uporabnike kot na "objekte skrbi" in na profesionalce kot na "strokovnjake" za izvajanje storitev. Uporabniki so ali morajo postati so-oblikovalci lastne storitve.

Informiranje in zagovorništvo

(8. in 21. člen MKPI)

Posamezniku mora biti omogočen dostop do informacij, nasvetov in zagovorništva, da lahko polnopravno izbira med oblikami in možnostmi storitev v skupnosti ter, če je potrebno, zaprosi tudi za obravnavo.

Podpora usmerjena na osebo

(19. in 9. člen MKPI)

Potrebe in preference posameznika so v središču pozornosti; storitve v skupnosti morajo biti prilagojene njegovi specifični situaciji in mu omogočati izbor storitev v skupnosti.

Posameznik mora biti tudi aktivno vključen v oblikovanje in ocenjevanje storitev v skupnosti ter v poročanje o njihovem izvajanju.

Trajanje nudenja storitev v skupnosti

Storitve v skupnosti se mora nuditi stalno ali kontinuirano glede na trajanje potrebe same ter jih prilagajati in spreminjati v skladu s potrebami ter preferencami posameznikov.

Zagotavljanje storitev ne glede na kraj bivanja

Vrsta in obseg podpore, ki jo uporabnik prejema, ne sme biti odvisna od kraja bivanja, ampak od njegovih potreb in zahtev. Storitve mora slediti uporabniku. Vrste in obsega storitev se ne sme pogojevati z oblikami namestitve.

Primernost stanovanj in njihova prostorska razpršenost

Primerno stanovanje je eden od temeljnih pogojev za neodvisno življenje v skupnosti. Primerno stanovanje je stanovanje, ki ustrezno zadosti potrebam uporabnice oz. uporabnika glede na njeno oz. njegovo osebno okoliščino. Stanovanja v ta namen morajo biti razpršena po naselju oz. med naselji, kjer bo posameznik vključen v običajno okolje.

V primeru, da gre za **stanovanjsko skupino**, je primerno stanovanje tisto, ki omogoča posamezniku zasebni prostor (sobo), v katero se lahko umakne vedno, ko želi ter možnost delitve skupnih prostorov in storitev. V stanovanjski skupini je primerno število uporabnikov največ štiri do šest na enem naslovu.

Pritožbeni postopki

Uporabniki storitev v skupnosti morajo imeti pravico do pritožbe, predloga, pobude ali mnenja, ki kaže na njihovo nezadovoljstvo. S to pravico morajo biti seznanjeni. Vsebina pritožbe se lahko nanaša na kršitev dolžnosti in obveznosti izvajalca storitev v skupnosti, na uresničevanje uporabnikovih pravic, na odnos do uporabnika, dostop do informacij in storitev ter drugo. Uporabnik mora navesti podatke, ki so potrebni za ugotavljanje dejstev in reševanje pritožbe.

Transparentnost

Transparentnost delovanja povečuje odgovornost izvajalcev storitev v skupnosti za učinkovito porabo sredstev in zagotavljanje kakovostnih storitev.

Javna dostopnost informacij zmanjšuje tveganja za »institucionalno obravnavo«, zlorabo pooblastil, predvsem pa omejuje sistemsko korupcijo, nepošteno konkurenco in klientelizem.

Preprečevanje institucionalizacije

Izvajalci storitev v skupnosti si s svojim delom, razvojem novih storitev v skupnosti in sodelovanjem prizadevajo, da ne pride do novih namestitev v institucije.